

فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۸، شماره ۲۹، زمستان ۹۷

خدمت نظام وظیفه: فرصتی اجتماعی^۱

علی اصغر فیروزجائیان،^۲ وحید جان محمدی لرگانی^۳

چکیده

کشور ما، به عنوان کشوری جوان، با پدیده سربازی روبه‌روست. بسیاری از جوانان و مردم آن را یکی از مهم‌ترین مسائل پیش رو می‌دانند. از آنجا که بازه سنی مهمی از زندگی پسران یا مردان مشمول دوران خدمت سربازی می‌شود، بررسی و تحلیل این دوره حائز اهمیت ویژه‌ای است. هدف از انجام چنین تحقیقی بررسی کارکردهای اجتماعی دوره خدمت سربازی برای سربازان است. از منظر کارکردگرایی هر پدیده‌های در جامعه کارکردی دارد و به‌طور کلی جامعه را نظامی واجد نظم و ترتیب می‌دانند. در این مطالعه سعی شده است، با روش تحلیل پدیدارشناختی تفسیری، به بررسی کارکردهای خدمت دوره سربازی پرداخته شود. اطلاعات از طریق مصاحبه با ۲۰ سرباز از تمامی مقاطع تحصیلی، درجات مختلف و یگان‌های مختلف گردآوری و مصاحبه‌ها توسط یکی از نویسندگان در بستر پدیده اجرا شده است. تحلیل مصاحبه شرکت کنندگان به شناسایی ۱۴ زیرمقوله، ۲ مقوله اصلی کارکردهای فردی و اجتماعی و مقوله فرصت اجتماعی به‌عنوان مقوله هسته منجر شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که دوره سربازی دارای کارکردهای فردی و اجتماعی برای سربازان جوان است. از جمله پیامدهای فردی آن می‌توان به استقلال جوانان، سلامت جسم و روان، وقت‌شناسی، عزت نفس، رفع خصوصیات فردی نامناسب و قدر خانواده را دانستن اشاره کرد. کارکردهای اجتماعی نیز شامل مسئولیت‌پذیری اجتماعی، همکاری و همیاری، بالارفتن دینداری سربازان، همبستگی اجتماعی، حمایت اجتماعی، کنترل اجتماعی، هویت اجتماعی و دفاع از وطن است.

کلیدواژه‌ها: خدمت نظام وظیفه، سازمان نظامی، سربازی، کارکرد، فرصت اجتماعی

۱. تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۹/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۰۸
۲. استادیار بررسی مسائل اجتماعی دانشگاه مازندران (نویسنده مسئول)؛ رایانامه: a.firozjayan@uzm.ac.ir
۳. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی از دانشگاه مازندران؛ رایانامه: v_janmohammadi113@yahoo.com

۱. مقدمه و بیان مسئله

در طول تاریخ، سازمان‌ها و واحدهای نظامی روش‌های متنوعی برای تامین منابع انسانی ابداع کرده یا به کار گرفته‌اند که در مجموع می‌توان آن‌ها را به دو دسته داوطلبانه یا اجباری تقسیم کرد (سینایی، ۱۳۸۹: ۹۹-۹۸). خدمت نظامی اجباری و شکل‌های متفاوت آن با تشکیل حکومت در جوامع بشری پیوند دارد (گیدنز، ۱۳۸۶: ۳۳۶).

تشکیل ارتش و نامیده شدن افرادی به عنوان سرباز، تاریخی طولانی و پرفراز و نشیب و البته شیرین و خواندنی دارد که می‌توان به بررسی آن، از دوران پیش از میلاد پرداخت و زمینه‌های شکل‌گیری آن را حتی به دوران پیش از تاریخ رساند (تاریخچه ارتش و سربازی، ۱۳۸۴: ۸). سربازگیری در ایران که در طول تاریخ خود به نام‌های گوناگون مانند محافظ، گارد جاویدان، یاران فناپذیر، قزلباش، قوای محلی، تفنگچی‌لر، قوللر، نسقچی‌لر، سپاهیان ایلات، قوای ولایتی و غیره خوانده شده است، تاریخچه‌ای طولانی دارد (وبگاه نیروی انتظامی، ۱۳۸۸). در دوره معاصر، با سقوط سلسله قاجار که با کودتای رضاشاه پهلوی در سال ۱۳۰۰ هجری شمسی صورت گرفت، حکومت پهلوی آغاز شد و از آنجا که بنیاد اولیه این حکومت بر قدرت انتظامی استوار بود، توجه بیشتر به امور نظامی و انجام اصلاحات وسیع در ارتش در دستور کار قرار گرفت (حامدی، ۱۳۸۶: ۲۸-۲۹). از آن پس خدمت سربازی اجباری شکل رسمی به خود گرفت. پس از انقلاب اسلامی ایران، خدمت اجباری سربازی تداوم یافت، چنان‌که در قانون خدمت سربازی تصریح شده است: براساس قانون خدمت وظیفه عمومی، دوره خدمت نظام وظیفه یا سربازی برای افراد ذکور تکلیفی قانونی است که در ماده ۱ آن آمده است: «دفاع از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی ایران، جان، مال و ناموس مردم وظیفه دینی و ملی هر فرد ایرانی است و در اجرای این وظیفه، کلیه اتباع ذکور دولت جمهوری اسلامی ایران مکلف به انجام خدمت وظیفه عمومی برابر مقررات این قانون هستند و هیچ فرد مشمول خدمت وظیفه عمومی را جز در موارد مصرحه در این قانون نمی‌توان از خدمت معاف کرد» (قربانی، ۱۳۷۰: ۲۲۷). از آنجا که بازه سنی مهمی از زندگی پسران یا مردان مشمول دوران خدمت سربازی می‌شود، بررسی و تحلیل این دوره حائز اهمیت ویژه‌ای است. در تحقیقات مختلف، کارکردهای منفی خدمت سربازی مورد بررسی گرفته‌اند که از جمله آنان می‌توان به خودکشی (هلمکامپ، ۱۹۹۵؛ جیانگ و همکاران، ۱۹۹۹؛ فتحی آشتیانی و اسلامی، ۱۳۸۰؛ انیسی و همکاران، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴؛ متینی صدر و همکاران، ۱۳۸۸؛ نوری و همکاران، ۱۳۹۱؛ نصرت‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۵)، مصرف سیگار (سحر و کارل، ۱۹۹۱؛ دگراندا و همکاران، ۱۹۹۸؛ هورانی، ۱۹۹۹؛ وارد و

همکاران، ۲۰۰۲؛ پالکین، ۲۰۰۵؛ هورتا، ۲۰۰۵؛ نیکولا و همکاران، ۲۰۰۶؛ شفیقی و همکاران، ۱۳۸۶؛ محتشم امیری و همکاران، ۱۳۸۴)، مشکلات روحی و روانی سربازان (فتحی آشتیانی و سجاده‌چی، ۱۳۸۴؛ فارسی و همکاران، ۱۳۸۵؛ حیدری و اشرفی، ۱۳۹۰)، افسردگی و اضطراب (حبی و همکاران، ۱۳۹۳) و آسیب‌شناسی تجربه دوره خدمت سربازی از جنبه‌های گوناگون (بوزنجانی و همکارانی، ۱۳۸۸؛ سیدی، ۱۳۹۵ الف و ۱۳۹۵ ب) اشاره کرد. همچنین بررسی نگرش دانشجویان به نظام وظیفه (سینانی، ۱۳۹۴) نشان می‌دهد که دانشجویان خواستار کاهش مدت خدمت و دوره آموزش، افزایش تسهیلات و در نظر گرفتن انواع خدمات جایگزین و نیز متناسب بودن خدمت آنان با سطح تحصیلات هستند.

خدمت سربازی رویداد انتقالی مهمی است که بر زمینه‌های مختلف زندگی فرد اثر می‌گذارد (مک لین و الدر، ۲۰۰۷). نظام وظیفه در کشورهای جهان آثار و کارکردهای گوناگون داشته و در مجموع به تحکیم پایه‌های دولت و ملت و تداوم آن مدد رسانده است (سینایی، ۱۳۹۰: ۱۹۸). اصل نظام وظیفه عمومی ارتباط میان ارتش و ملت را تقویت می‌کند (بشیری، ۱۳۸۸: ۲۶۴). هدف از این تحقیق تحلیل کارکردهای دوره خدمت سربازی به عنوان یک فرصت اجتماعی است. اصطلاح کارکردگرایی به مجموعه رهیافت‌های مختلفی اطلاق می‌شود که وجه مشترک همه آن‌ها توجه به روابط یک بخش از جامعه با بخش دیگر یا شاید با کل جامعه است. پیشگامان این منطق روش‌شناختی امیل دورکیم در فرانسه و هربرت اسپنسر در بریتانیا بودند (آوتویت و باتامور، ۱۳۹۲؛ سیدمن، ۱۳۹۲؛ توسلی، ۱۳۸۹؛ گیلدنز، ۱۳۸۶). بعدها پارسونز این تحلیل را بسط داد و مرتون آن را جرح و تعدیل کرد (آوتویت و باتامور، ۱۳۹۲؛ ریترز، ۱۳۸۶). از این منظر، هر پدیده‌ای در جامعه دارای کارکرد است و به‌طور کلی جامعه را نظامی واجد نظم و ترتیب می‌دانند. این دیدگاه مبتنی بر تمثیل ارگانیک بین جامعه و ارگانسیم زنده است. جامعه یک سیستم متشکل از اعضا و اجزای بی‌شماری است که هر یک باید کارکردهایی خاص را برای بقای کلی سیستم و دیگر اجزا و اعضای آن انجام دهد و نظم اجتماعی پدیده‌ای است که کارکردهای اعضای مختلف این سیستم را به‌صورتی مرتب و در سلسله‌مراتبی خاص به هم پیوند می‌دهد. بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال بررسی کارکردهای سربازی بر اساس تجربه زیسته آنان در حین خدمت بوده است.

۲. پیشینه تحقیق

صادقی‌نیا (۱۳۸۵) در پژوهشی که روی کارکنان وظیفه یک واحد نظامی در دوره آموزشی انجام داده، به تاثیر معنادار آموزش نظامی بر سلامت روانی سربازان اشاره کرده است. شفیقی‌فر (۱۳۸۸) نشان داده شاخص‌هایی نظیر دفاع، حمایت از ستم‌دیدگان، ذلت‌ناپذیری،

حفظ اسلام، گسترش اسلام، دوستی خدا و معامله با او، امر به معروف و نهی از منکر، ارائه الگوها و خطرهای ناشی از غفلت از جهاد به عنوان عوامل دینی و شاخص‌هایی چون شرافت سرباز، عزت نفس، احترام، اطاعت‌پذیری و هویت به عنوان عوامل تربیتی شناخته شده‌اند.

نتایج تحقیق دانش‌فرد و ذاکری (۱۳۹۰) نشان داده دوره آموزش وظیفه عمومی بر توسعه مهارت‌های شخصیتی سربازان (نفوذ و کمال‌طلبی، مهارت‌های ارتباطی، روحیه کار تیمی، تجربه فردی، اعتماد به نفس، برنامه‌ریزی و احساس مسئولیت) تأثیر گذار است.

طالبی‌پور (۱۳۹۲) به این نتیجه دست یافته که دوره آموزشی خدمت سربازی بر سلامت روان سربازان تأثیر دارد و معتقد است که تمهیدات به کار گرفته در طول دوره آموزشی باعث حفظ سلامت روان سربازان در سطح مطلوب می‌شود.

طاهری‌بزی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود برای دوره مقدس سربازی مزایایی همچون افزایش خوداتکایی شخصی سربازان، افزایش روحیه تعاون و همکاری بین فردی، آشنایی با فرهنگ مردمان ایران اسلامی، افزایش حس تعلق سرزمینی و افزایش حس تعلق سربازان به نظام را بر شمرده‌اند.

نتایج پژوهش سینایی و مسعودی (۱۳۹۲) نشان می‌دهد بیشتر دانشجویان با تأثیر نظام وظیفه بر تغییر نگرش مشمولان نسبت به خانواده، دوستان و محیط اطراف خود و نیز وجود کارکردهای اجتماعی برای نظام وظیفه و در نتیجه تأثیر آن در فرایند جامعه‌پذیری موافقت می‌کنند. نتایج نیک‌رو و همکاران (۱۳۹۳) نشانگر تأثیر مؤثر تمرینات ترکیبی منتخب و تمرینات ورزشی بر بهبود سطوح آمادگی جسمانی سربازان است.

یافته‌های موسوی نقابی و همکاران (۱۳۹۳) نشان داده که دوره نظام وظیفه باعث افزایش خوداتکایی شخصی سربازان، افزایش روحیه تعاون و همکاری بین فردی، آشنایی با فرهنگ مردمان ایران اسلامی و افزایش حس تعلق سرزمینی می‌شود که این تأثیرات می‌تواند در افزایش آگاهی‌ها و توانایی‌های جوانان نقش مهمی ایفا کنند و در بلندمدت موجب ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی شوند.

نتایج علی حسینی و همکاران (۱۳۹۴) نشان داده در چهار بُعد (تعلق به فرهنگ ملی، ارتباطات اجتماعی با اجماع ملی، عام‌گرایی و دگردوستی و نمادهای مشترک ملی) از شاخص‌های همبستگی اجتماعی، تفاوت معناداری میان دو گروه نمونه‌های جدیدالورود با افراد آموزش دیده وجود دارد و در پنج بعد دیگر (تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، احساس کنترل و نظارت از سوی جامعه، انتظار سودمندی و حمایت از جامعه، اعتماد اجتماعی و اجماع یا توافق) تفاوت معناداری بین دو بخش نمونه ملاحظه نمی‌شود.

در پژوهش ایمانی و قاسمی (۱۳۹۵) محققان به تبیین و واکاوی تعامل سیاست‌های خدمت

سربازی با فرایند ملت‌سازی در ایران و چگونگی تعامل و هماهنگی میان سیاست‌های سربازی و فرایند ملت‌سازی در دو قرن اخیر در ایران می‌پردازند.

بررسی مطالعات خارجی نشان می‌دهد برگزاری کلاس‌هایی جهت افزایش آگاهی و نگرش سربازان در خصوص شناخت ایدز و خطرات ناشی از آن تأثیرات چشمگیری داشته است (نوکوجی^۴ و همکاران، ۲۰۰۴؛ پیستوریوس^۵ و همکاران، ۲۰۰۳؛ تراونکار^۶ و همکاران، ۱۹۹۱). تحقیقات دیگر نیز به تأثیر انجام تمرین‌های ورزشی بر شاخص تناسب جسمانی سربازان (ویلیامز و رایسون، ۲۰۰۶؛ لینگ و همکاران، ۲۰۰۴؛ کلارسکون و همکاران، ۱۹۹۹) تمرکز کرده‌اند. همچنین برخی دیگر به تأثیر آموزش بر توانمندسازی شناختی سربازان (لیپین، ۲۰۰۱) اشاره داشته‌اند.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که تحقیقات اندکی در ایران و در خارج در این زمینه صورت گرفته و بیشتر کارهای در این حوزه به بررسی کارکردهای فردی پرداخته‌اند تا کارکردهای اجتماعی. اما در این پژوهش محقق به دنبال بررسی کارکردهای اجتماعی سربازی میان کارکنان و وظیفه نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی است. تفاوت این پژوهش با دیگر پژوهش‌های انجام شده در بعد زمانی، مکانی و همچنین در روش تحقیق است که تاکنون این نوع تقسیم‌بندی از کارکردها و روش پژوهشی صورت نگرفته است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق با تأکید بر پارادایم برساخت‌گرایی و تفسیری و با استفاده از استراتژی پدیدارشناختی انجام شده است. در واقع، اطلاعات این نوع تحقیق از طریق ارجاع به عقاید، ارزش‌ها و رفتارها در بستر اجتماع دست نخورده به دست می‌آید (محمدپور، ۱۳۸۹: ۹۳). پژوهش حاضر از نوع اکتشافی است، زیرا به دنبال بررسی مسئله تحقیق با توجه به تجربه زیسته و معنایی است که افراد برای کنش خود قائل هستند. بر این اساس، در این مطالعه سعی شده است با روش تحلیل پدیدارشناختی تفسیری به بررسی کارکردهای خدمت دوره سربازی پرداخته شود. هدف از این روش توصیف و تشریح پدیده‌های خاص به عنوان تجارب زیسته است و در فرایند کار بر توصیف آنچه افراد بیان می‌کنند، تمرکز می‌شود تا به کشف پدیده‌های تازه منجر شود (مک لئود، ۲۰۰۱). برای حفظ حداکثر واریانس اجتماعی و فرهنگی سعی شده است از همه قشرهای جامعه، از تمامی مقاطع تحصیلی، درجات و یگان‌های مختلف نمونه‌هایی انتخاب و جذب شود. پس از انتخاب این افراد، مصاحبه عمیقی با آن‌ها انجام دادیم تا به

4. Nwokoji
5. Pistorius
6. Thergaonkar

زوایای پنهان ذهن، زیست جهان و تجارب زیست آن‌ها تا حدودی دسترسی پیدا کنیم. مصاحبه تا زمانی که پژوهشگران به کفایت نظری رسیدند ادامه یافت. کفایت نظری تحقیق بدین صورت بود که در مصاحبه پانزدهم، نکته جدیدی در گفته‌های مصاحبه‌شوندگان به دست نیامد. با وجود این، محققان برای اطمینان از رسیدن به اشباع نظری با ۲۰ نفر مصاحبه و سپس مصاحبه‌ها را متوقف کردند. مصاحبه‌ها زمانی اجرا شد که نویسنده دوم پس از اخذ مدرک کارشناسی ارشد در دوران خدمت سربازی به سر می‌برد و در بستر پدیده قرار داشت. بنابراین، موقعیت مناسبی برای کاربرد روش ذکر شده و درک تجارب مصاحبه‌شوندگان داشت. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه عمیق بود تا به مصاحبه‌شوندگان اجازه داده شود آزادانه به توصیف تجربه خود بپردازند. برای انجام این کار، از مصاحبه نام‌های پدیدارشناختی استفاده شد. این مصاحبه در برگیرنده پرسش اصلی ذیل است:

با گذشت چند ماه از دوره خدمت وظیفه، این دوران چه کارکردهایی را برای شما داشته است؟

مدت مصاحبه معمولاً بین ۲۰ تا ۳۰ دقیقه به طول می‌انجامد. برای تحلیل داده‌ها، متن مصاحبه پس از پیاده شدن روی برگه، چندین بار مرور شد تا شناخت کلی از آن حاصل شود. سپس برای هر یک از متون مصاحبه خلاصه تفسیری نوشته و نسبت به درک و استخراج معانی نهفته در آن اقدام شد. در ادامه پژوهشگران در استخراج مضامین به مشارکت و تبادل نظر پرداختند. با تداوم مصاحبه‌ها، مضمون قبلی روشن تر می‌شد و تکامل می‌یافت و گاه مضمون جدید شکل می‌گرفت. جهت روشن سازی، مقوله‌بندی و رفع تناقض‌های موجود در تفسیر، فرایند بازگشت مکرر به متون صورت گرفت. هدف روش‌های کیفی و مشخصاً پدیدارشناسی تعمیم یافته‌ها به معنای کمی آن نیست بلکه بیشتر توصیف و ارائه تحلیل است.

۴. اعتبار پژوهش

اعتبار پژوهش در پدیدارشناختی به این موضوع اشاره دارد که پژوهشگر تا چه اندازه توانسته واقعیت‌ها یا حقایق ابراز شده مطالعه‌شوندگان را به درستی منعکس کند (دهل و بوس، ۲۰۰۵: ۷۹). برای واریسی این ملاک ارزیابی از دو روش استفاده شد؛ اول، با استفاده از فن واریسی عضو که طی برداشت‌های پژوهشگر با مصاحبه‌شونده در میان گذاشته شد تا صحت و سقم آن‌ها مشخص شود. دوم، داده‌ها توسط دو تحلیل‌گر تحلیل شدند تا اثرهای برداشت‌ها و سوگیری‌های شخصی به حداقل برسد.

۵. یافته‌های پژوهش

۵. ۱. ویژگی‌های پاسخگویان

برای بررسی وضعیت پاسخگویان به لحاظ سنی، تمامی پاسخگویان به گروه‌های سه‌ساله تقسیم شدند. یافته‌های تحقیق بیانگر آن بود که بیشترین فراوانی (۹ نفر) به گروه سنی ۲۲-۲۵ و کمترین فراوانی به گروه سنی ۲۶-۲۹ سال تعلق دارد که ۳ پاسخگو را دربرمی‌گیرد. برای بررسی وضعیت افراد به لحاظ درجه، پاسخگویان به ۳ درجه تقسیم شدند. یافته‌های موجود نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی (۱۱ نفر) در درجه‌داران و کمترین فراوانی مربوط به درجه افسری است که ۴ نفر پاسخگو داشت.

برای بررسی وضعیت پاسخگویان به لحاظ تحصیلات، پاسخگویان به ۳ مقطع تقسیم شدند. یافته‌ها حاکی از آن است که بیشترین فراوانی (۱۱ نفر) به مقطع لیسانس تعلق دارد و کمترین فراوانی نیز مربوط به مقطع دیپلم است که ۴ درصد پاسخگویان را دربرمی‌گیرد. برای بررسی وضعیت پاسخگویان به لحاظ زمان خدمت، پاسخگویان به گروه‌های هفت‌ماهه تقسیم شدند؛ یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی (۱۰ نفر) بین ۸ الی ۱۴ ماه خدمت کرده بودند و کمترین فراوانی نیز به کمتر از ۷ ماه اختصاص دارد که ۲ نفر را شامل می‌شود. همچنین ۱۵ نفر از پاسخگویان در مناطق شهری سکونت داشتند و ۵ نفر نیز در روستا زندگی می‌کردند.

۵. ۲. یافته‌های تحلیلی

با توجه به مصاحبه‌های انجام شده، در نهایت تحلیل مصاحبه شرکت‌کنندگان به شناسایی چهارده زیر مقوله به‌عنوان مضامین فرعی، دو مقوله اصلی کارکردهای فردی و اجتماعی و مقوله فرصت اجتماعی به‌عنوان مقوله هسته منجر شد که جدول ۱ به تلخیص یافته‌های تحلیلی اشاره دارد.

جدول ۱. یافته‌های تحلیلی

مضمون هسته	مضامین اصلی	مضامین فرعی
سربازی به عنوان فرصتی اجتماعی	کارکرد فردی	استقلال یابی
		سلامت جسم و روان
		وقت شناسی
		عزت نفس
		رفع خصوصیات فردی نامناسب
		قدر خانواده را دانستن
		مسئولیت پذیری اجتماعی
	کارکرد اجتماعی	همکاری و همیاری
		بالا رفتن دینداری سربازان
		همبستگی اجتماعی
		حمایت اجتماعی
		کنترل اجتماعی
		هویت اجتماعی
		دفاع از وطن

۶. پیامدهای فردی و اجتماعی سربازی

پیامدهای فردی دوران سربازی در واقع همان افزایش در توانایی‌های فردی است که در نتیجه سپری کردن خدمت در فرد به وجود می‌آید. به‌طور کلی کارکرد و پیامدهایی را که در نتیجه خدمت سربازی به‌طور مستقیم به خود فرد برمی‌گردد می‌توان پیامدهای فردی خدمت سربازی در نظر گرفت اما وقتی این پیامدها در ارتباط با سایر افراد (اعم از خانواده یا سایر افراد) باشد، می‌توان آن‌ها را پیامدهای اجتماعی خدمت سربازی در نظر گرفت. پیامدهای اجتماعی سربازی در واقع همان کارکردهایی هستند که در فرد در نتیجه گذراندن خدمت سربازی به آن خصوصیات و پیامدها در ارتباط با سایر افراد دست می‌یابد.

۶.۱. پیامدهای فردی

۶.۱.۱. استقلال یابی

در این زمینه پاسخگویی بیان داشت: «قبلاً که هنوز خدمت نیامده بودم، مادرم غذا درست می کرد، ظرف ها و لباس هایم را می شست اما با آمدن به خدمت هر چند وقت یک بار برای خودمان غذا درست می کنیم، ظرف ها را خودمان می شوئیم و لباس ها را آخر هر هفته خودمان می شوئیم» و استقلالی که شاید قبل از دوره خدمت سربازی آن را نداشته اند.

۶.۱.۲. سلامت جسم و روان

مصاحبه شونده های در این زمینه اظهار داشت: «در برنامه سین،^۷ به جز سه شنبه ها، هر روز صبح بعد از انجام نظافت شخصی، عمومی و صبحگاه یگان، از ساعت ۷ تا ۸ صبح ورزش داریم که این باعث شده به انجام فعالیت های بدنی پردازیم و از سلامت جسمی و روانی برخوردار شوئیم».

۶.۱.۳. وقت شناسی

پاسخگویی بیان داشت: «تازه به خدمت آمده بودم و صبح ساعت ۵:۳۰ بیدار شدن برایم خیلی سخت بود چون تا قبل از آن دانشجو بودم و روزهایی که کلاس نداشتیم، تا دیر وقت می خوابیدم اما در اینجا صبح ها خیلی زود بیدار می شوئیم. این باعث شده وقتی مرخصی می روم و در خانه هستم، از تمام ساعات روز استفاده کنم و به کارهایم برسم. این از کارکردهای سربازی برای من بوده است که سحرخیز شده ام و میتوانم به کارهای بیشتری برسم».

۶.۱.۴. عزت نفس

سربازی در این خصوص عنوان کرد: «وقتی به عنوان یک پاسدار در برجک هستم و به دلیل مسئولیت مهم مراقبت از پادگان که به من سپرده شده است، برای خودم احترام قائل هستم. فکر می کنم که شخص مهمی محسوب می شویم و این باعث بالا رفتن عزت نفس من شده است».

۶.۱.۵. رفع خصوصیات فردی نامناسب

مصاحبه شونده ای اظهار داشت: «قبل از آمدن به خدمت من همیشه در خانه، کنترل تلویزیون در دستم بود و چون ته تغاری خانواده بودم هر کانالی را که دوست داشتم، تماشا می کردم اما در خدمت این طور نیست. به خاطر قرار گرفتن در جمع هم آسایشگاهی ها تا حدودی این رفتار من اصلاح شده است و براساس نظر جمع شبکه خاصی را نگاه می کنیم».

۶.۱.۶. قدر خانواده را دانستن

سربازی در این خصوص بیان داشت: «قبل از آمدن به خدمت چون دوری از خانواده ام را تجربه نکرده بودم همواره با آن ها بدرفتاری می کردم و قدرشان را نمی دانستم. اما با

۷. برنامه مصوب آجا که در تمامی یگان های تابعه آن مشترک انجام می شود.

آمدن به خدمت، تازه متوجه شدم که بیش از آنچه فکر می‌کردم باید قدر پدر و مادرم را بدانم و به همین خاطر به محض رفتن به مرخصی دست آن‌ها را می‌بوسم و رفتارهای بد گذاشته‌ام کمتر شده است».

۲.۶. پیامدهای اجتماعی

۱.۲.۶. مسئولیت‌پذیری اجتماعی

مصاحبه‌شونده‌ای در این زمینه بیان کرد: «هنگامی که به عنوان نگهبان در لوحه نگهبانی قرار دارم، تمام تلاش‌م در جهت محافظت مطلوب از تجهیزاتی (اسلحه، پانجو و...) است که در برابر آن‌ها احساس مسئولیت دارم».

۲.۲.۶. همکاری و همیاری

پاسخگویی در این خصوص عنوان کرد: «نظافت آسایشگاه ما به گونه‌ای است که هر کدام از ما وظیفه‌ای انجام می‌دهیم و با همکاری یکدیگر کارها را پیش می‌بریم. هر یک از سربازان محوطه مشخص شده را نظافت می‌کنند و آسایشگاه تمیز می‌شود. همین امر در خصوص نظافت منطقه عمومی نیز صادق است».

۳.۲.۶. بالا رفتن دینداری سربازان

سربازی در این خصوص عنوان کرد: «در برنامه سین ما ۵:۳۰ زمان بیداری است که همان اول وقت نماز صبح را می‌خوانیم و تا ظهر به انجام برنامه‌های روزانه خود می‌پردازیم. ظهر به حسینیه می‌رویم و نماز ظهر می‌خوانیم. البته سه‌شنبه‌ها در برنامه سین ما کلاس قرآن هم هست که به بهبود قرائت ما منجر شده است».

۴.۲.۶. همبستگی اجتماعی

یکی از مصاحبه‌شوندگان عنوان کرد: «با آمدن به خدمت دوستانی از تمامی نقاط ایران پیدا کردم. با اینکه من اهل مشهد هستم ولی بهترین دوستان من از شمال و تهران‌اند. با یکدیگر قرار گذاشته‌ایم که بعد از خدمت، هر کدام از ما که به شهر دیگری رفتیم، حتماً به هم سر بزنیم. من که مشهدی هستم به دوستانم گفته‌ام که هر وقت برای زیارت به مشهد آمدند به من خبر بدهند تا در خدمت آن‌ها باشم».

۵.۲.۶. حمایت اجتماعی

در این زمینه، مصاحبه‌شونده‌ای بیان داشت: «من حدود ۱۵۰۰ کیلومتر دورتر از شهر خود خدمت می‌کنم. وضع مادی ما متوسط است. یک بار به هنگام رفتن به مرخصی، حقیقتش هزینه کامل کرایه را نداشتم. وقتی این قضیه را به دوستم گفتم او مقداری پول به من داد که بعد از رفتن به مرخصی و کار کردن، پول را به او برگرداندم. همین کار را هم یک بار برای دوست

دیگرم انجام دادم (حمایت ابزاری). زمانی هم من با مشکلی برخورد کردم که اطلاعاتی در آن زمینه نداشتم و نیازمند به راهنمایی بودم. از دوستم که در آن حوزه اطلاعات داشت، کمک گرفتم و براساس راهنمایی‌های او کار را انجام دادم» (حمایت اطلاعاتی).

۶.۲.۶. کنترل اجتماعی

سربازی در این خصوص بیان داشت: «قبل از خدمت گاهی اوقات سیگار می کشیدم اما در سربازی این عمل را ترک کردم. البته نه اینکه خودم بخواهم و این کار را کرده باشم، بلکه به واسطه قوانین و مقرراتی بود که در این محیط نظامی حاکم است. خوشبختانه الان اصلاً سیگار نمی کشم. سیگار نکشیدن در پادگان باعث شده وقتی که به مرخصی می‌روم همان تعداد کم سابق را هم دیگر نکشم».

۶.۲.۷. هویت اجتماعی

یکی در این زمینه اذعان داشت: «وقتی سربازی را می‌بینم احساس یکی بودن با او را دارم و دقیقاً متوجه حس و حال او می‌شوم. درواقع با او احساس همدلی، یکی بودن، وابستگی و دل بستگی پیدا می‌کنم».

۶.۲.۸. دفاع از وطن

بدون استثنا، تمامی پاسخگویان مهم‌ترین و ضروری‌ترین کارکرد سربازی را دفاع از ناموس و وطن، نگهداری سرزمین و استقلال کشور می‌دانستند.

۷. نتیجه: سربازی به عنوان فرصتی اجتماعی

شناسایی و بررسی کارکردهای سربازی به دلیل اهمیت و تأثیراتی که آن در روند خدمت برای سربازان دارد، ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. همچنین با توجه به فقر پژوهشی در این حوزه، تجربه زیسته سربازان از دوره سربازی با اتخاذ رویکرد پدیدارشناسی بررسی شد و بدین منظور از ۲۰ نفر مصاحبه صورت پذیرفت. در مصاحبه پانزدهم، محققان به اشباع نظری رسیدند و برای تأیید کفایت نظری تا ۲۰ نفر مصاحبه انجام شد. برخلاف تصور عموم، سربازی کارکردهای بسیاری برای سربازان و جامعه دارد که می‌توان آنها را به پیامدهای فردی و اجتماعی تفکیک کرد.

از جمله پیامدهای فردی آن می‌توان به استقلال جوانان، سلامت جسم و روان، وقت‌شناسی، عزت نفس، رفع خصوصیات فردی نامناسب و قدر خانواده را دانستن اشاره کرد. مرور کلی یافته‌ها حاکی از آن است که پژوهش‌های پیشین تقریباً به صورت پراکنده به برخی از آن‌ها اشاره کرده‌اند. یکی از یافته‌های تحقیق ایجاد استقلال برای سربازان است. افراد با سپری کردن این دوره شاید به استقلالی دست یابند که قبل از دوره خدمت سربازی نداشتند. این یافته با

نتایج مطالعات متعددی مانند طاهری بزی و همکاران (۱۳۹۲)، موسوی نقابی و همکاران (۱۳۹۳) همسوست.

سلامت جسم و روان یکی دیگر از یافته‌های پژوهش است. با توجه به طرح مدون آجا و توجه وافر برنامه سین به ورزش می‌توان گفت سربازان با شرکت در آن به نشاط و تندرستی دست می‌یابند و جسم و روان خود را بهبود می‌بخشند. نتایج پژوهش‌های صادقی‌نیا (۱۳۸۵)، طالبی‌پور (۱۳۹۲)، نیکرو و همکاران (۱۳۹۳)، جوونگ و همکاران (۲۰۱۳)، وانکامپ فورت و همکاران (۲۰۱۳)، ویلیامز و رایسون (۲۰۰۶)، لینگ و همکاران (۲۰۰۴) و کلارسکون و همکاران (۱۹۹۹) مؤید این نتیجه است.

وقت‌شناسی از دیگر پیامدهای مثبت برای سربازان است. سحرخیزی یکی از بارزترین ویژگی‌های دوران سربازی است که سبب شده سربازان - با وجود رنج بردن از این مقوله در دوران قبل از خدمت - به آن خو کنند و در زندگی پس از خدمت به کار آن‌ها بیاید. این یافته با یافته دانش‌فرد و ذاکری (۱۳۹۰) تطابق دارد.

کارکرد و پیامد دیگر خدمت سربازی برای جوانان به وجود آوردن و ارتقای عزت نفس در میان آن‌هاست. عزت نفس به معنای قضاوت شخصی دربارهٔ باارزش بودن یا بی‌ارزش بودن و قبول یا عدم قبول خود است که در نگرش فرد ظاهر می‌شود. این یافته با پژوهش‌های مشقفی‌فر (۱۳۸۸)، دانش‌فرد و ذاکری (۱۳۹۰) تطابق دارد.

از دیگر یافته‌های تحقیق رفع خصوصیات فردی نامناسب است. به این معنا افراد که با قرار گرفتن در زندگی جمعی برخی از رفتار نامناسب قبل از خدمت خود را کنار می‌گذارند. این نتیجه نیز به شکل کلی با نتایج پژوهش مشقفی‌فر (۱۳۸۸) و آلدو و همکاران (۲۰۱۰) همخوانی دارد و اهمیت و کارکرد مؤثر سربازی در شکل‌گیری آن را بیان می‌کند.

شاید بتوان گفت یکی از دیگر کارکردهای قابل توجه سربازی که سربازان نیز به آن اشاره کرده‌اند، قدر خانواده را دانستن است که قبل از خدمت به آن توجه کمتری می‌شد.

جداً از کارکردهای فردی که سربازی برای سربازان دارد، می‌توان کارکردهای اجتماعی از جمله مسئولیت‌پذیری اجتماعی، همکاری و همیاری، بالا رفتن دینداری سربازان، همبستگی اجتماعی، حمایت اجتماعی، کنترل اجتماعی، هویت اجتماعی و دفاع از وطن را برشمرد.

یکی از کارکردهای اجتماعی سربازی مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. به این معنا که نوعی احساس التزام به عمل در موقعیت‌های گوناگون به دلیل تقید نسبت به دیگران در سربازان به وجود می‌آید که نتایج پژوهش‌های دانش‌فرد و ذاکری (۱۳۹۰) و علی حسینی و همکاران (۱۳۹۴) با آن همسوست.

از دیگر یافته‌های پژوهش ایجاد همکاری و همیاری میان سربازان است: عمل جمعی

در جهت هدف‌های مشترک که توسط سربازان به صورت متحد یا جدا از هم صورت می‌پذیرد. تحقیقات طاهری بزی و همکاران (۱۳۹۲)، دانش فرد و ذاکری (۱۳۹۰)، موسوی نقابی و همکاران (۱۳۹۳) و علی حسینی و همکاران (۱۳۹۴) نیز مؤید این مسئله است.

پیامد و کارکرد دیگر سربازی برای سربازان جنبه مذهبی دارد. با انجام فرایض دینی در حسینیه‌های پادگان‌ها به گفته خود سربازان شاهد افزایش دینداری میان آن‌ها هستیم. این یافته با یافته‌های تحقیقات مشقفی فر (۱۳۸۸) و طاهری بزی و همکاران (۱۳۹۲) تطابق دارد.

همبستگی اجتماعی به‌عنوان کارکرد اجتماعی دیگر سربازی نیز از سوی سربازان مطرح شد. همبستگی اجتماعی پدیده‌های را میان سربازان نشان می‌دهد که بر پایه آن در سطح یک گروه یا پادگان، سربازان به هم وابسته‌اند و به طور متقابل نیازمند یکدیگرند. تحقیق علی حسینی و همکاران (۱۳۹۴) مؤید این امر هست.

از دیگر کارکردهای اجتماعی سربازی حمایت اجتماعی است. حمایت اجتماعی، حمایت یا کمکی است که از طرف دیگر سربازان است. این حمایت ممکن است به صورت مساعدت مالی یا متضمن یادآوری این نکته باشد که فرد نیازمند حمایت، شخص محترم و باارزشی است. این مورد با یافته علی حسینی و همکاران (۱۳۹۴) تطابق دارد.

کنترل اجتماعی به عنوان یک کارکرد اجتماعی دیگر از سوی سربازان عنوان شد. بعضی افراد قبل از سربازی دچار نابهنجاری‌هایی همچون استعمال دخانیات و مواد مخدر بوده‌اند که بعد از ورود به سربازی به دلیل سخت‌گیری‌های زیاد این مسئله را کنار گذاشتند. این یافته نیز با علی حسینی و همکاران (۱۳۹۴) همسوست.

همچنین سربازان در مصاحبه به شکل‌گیری هویت اجتماعی اشاره کردند. آن‌ها با زندگی جمعی به برخی از ویژگی‌های مشترکشان نظیر زندگی در مکانی واحد، پوشیدن لباس مشترک و... پی می‌برند و این باعث تمایز آن‌ها با سایر اعضای جامعه می‌شود. وقتی هم نسبت به این احساس مشترک تعهد و تعلق می‌یابند، هویت اجتماعی آن‌ها به عنوان سرباز شکل می‌گیرد و باعث تمایزشان از دیگران می‌شود. یافته مشقفی فر (۱۳۸۸) نیز مؤید این امر است.

در نهایت آخرین و مهمترین کارکرد سربازی که فلسفه اصلی آن نیز شناخته می‌شود دفاع از وطن است که اکثریت سربازان به آن اشاره می‌کنند. خدمت سربازی امری مقدس محسوب می‌شود و حضرت امام (ره) درباره آن می‌فرمایند: «خدمت سربازی از عبادات اسلام است» و مقام معظم رهبری نیز می‌فرمایند: «خدمت وظیفه عمومی، خدمت مقدسی است که در جنگ و صلح، در صف اول نیازهای ملت و کشور قرار دارد» این با یافته‌های طاهری بزی و همکاران (۱۳۹۲)، موسوی نقابی و همکاران (۱۳۹۳) و علی حسینی و همکاران (۱۳۹۴) تطابق دارد.

تئوری خدمت سربازی اجباری در کشور چین از سال ۹۴۹۱ (تأسیس جمهوری خلق چین) مطرح شد.

خدمت سربازی اجباری که در ماده ۵۵ قانون اساسی چین تقدیس شده به شرح زیر است: «وظیفه مقدس هر فرد مذکر و مؤنث جمهوری خلق چین است که از سرزمین مادری خود دفاع و در برابر تعرضات بیگانگان مقاومت کند. انجام خدمت نظامی و پیوستن به نیروهای دفاعی یک وظیفه بزرگ ملت جمهوری خلق چین است. مبنای حقوقی فعلی خدمت وظیفه، قانون نظامی مصوب سال ۱۹۸۴ است که این طور بیان می کند که خدمت نظامی، وظیفه تمام شهروندان بدون تمایز نژادی و گرایش مذهبی است».

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها در پاسخ به چرایی و ضرورت نظام وظیفه در ایران این گونه عنوان کرده‌اند:

۱. از نظر آموزه‌های دینی، همه مسلمانان موظف به کسب آمادگی دفاعی در برابر هجوم احتمالی دشمنان هستند. یکی از آثار مثبت سربازی، کسب آمادگی‌های نظامی و دفاعی برای بیشتر افراد کشور اسلامی ماست و در ایجاد بازدارندگی در برابر خطرهای احتمالی از جانب دشمنان نقش مهمی ایفا می کند. از اینرو، خدمت سربازی امری مقدس محسوب می شود.

۲. مسئله تأمین امنیت برای هر کشور و جامعه‌ای از اهمیت بسیار ویژه‌ای برخوردار است و این مهم با در نظر گرفتن مسائلی مانند احتمال تهاجم نظامی بیگانگان، شورش فراگیر مخالفان و غیره جز با مشارکت و آمادگی عمومی تمامی اعضای جامعه میسر نیست، پس کشوری از قدرت دفاعی بالا و آمادگی کامل در برابر خطرات احتمالی برای حفظ کیان، هستی و ناموس خود برخوردار است که همیشه در پادگان‌ها و مراکز نظامی و انتظامی، نیروهای آماده دفاع فعال و جدی داشته باشند.

۳. خدمت سربازی افزون بر مسئله دفاعی و ورزیدگی جسمانی جوانان، از نظر اجتماعی و فردی نیز می تواند آثار بسیار مثبتی برای آنان داشته باشد؛ روحیه نظم، انضباط و اطاعت از قانون را به آنان می آموزد، از عوامل مهم جامعه‌پذیری اعضای جامعه محسوب می شود و در میزان آگاهی‌های سیاسی، اجتماعی و تقویت بینش سیاسی جوانان مؤثر است (نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸).

بنابراین، شباهت‌های اساسی و پایه‌ای در انجام خدمت نظام وظیفه میان ایران و چین وجود دارد. این پژوهش اکتشافی براساس تجارب زیسته سربازان در حین خدمت به موضوع کارکردهای سربازی در بافت فرهنگی اجتماعی ایران پرداخته و یافته‌های آن به خوبی نشانگر کارکردهای مثبت فردی و جمعی سربازی برای سربازان و جامعه است.

با توجه به یافته‌های تحقیق و بیان کارکردهای فردی و اجتماعی برای سربازان، سربازی

به‌عنوان یک فرصت اجتماعی تلقی می‌شود. فرصت به معنی موقعیتی است که در آن فرد معتقد است با گذراندن دوره سربازی می‌تواند به سودی نائل شود. به عبارتی دیگر، تصور و درک احتمال کسب سود از طریق گذراندن این دوره و بهبود قابل توجه نسبت به قبل از آن در شخص ایجاد می‌شود که چنین امری با توجه به نظرات پاسخگویان به وضوح قابل مشاهده است.

۸. راهکارها و پیشنهادها

اگرچه در این تحقیق به دنبال بیان کارکردهای سربازی بودیم، اما برای به وجود آوردن یک نگرش مثبت به سربازی ملتزم به انجام برخی دستورالعمل‌ها هستیم که موارد ذیل از جمله آن‌هاست:

۱. در جامعه فعلی ما ذهنیتی که درباره سرباز و سربازی وجود دارد چندان مطلوب نیست. این ذهنیت که سرباز به‌عنوان «آش‌خور» تلقی می‌شود چندان پسندیده نیست. اگر زمینه و بستر فرهنگی فراهم شود، امید است که چنین نگرشی منفی از بین برود و به جنبه‌های مثبت آن توجه بیشتری شود؛
۲. پادگان‌های نظامی را از نظر فضای سبز، امکانات بهداشتی، رفاهی، غذایی و وسایل ارتباطی قوی‌تر سازیم. چنان‌که تحقیقات بسیاری نشان داده‌اند که بین فضای سبز و امکانات بهداشتی و... ارتباط مستقیمی با سلامت روان دارد؛
۳. توجه بیشتر یا حداقل هم‌پایه به تشویقات و ترفیعات نسبت به تنبیهات درباره سربازان وظیفه؛
۴. از تخصص هر یک از دانشجویان سرباز در جهت امور مختلف نظامی در مدت وظیفه خدمت استفاده شود تا احساس منفی هدر رفتن وقت و عمل در آن‌ها به وجود نیاید؛
۵. فراهم کردن بستر لازم برای انتخاب نوع نیروی مسلح برای انجام خدمت سربازی توسط خود مشمولان؛
۶. انجام خدمت سربازی در شهر یا استان محل سکونت و حداکثر در استان هم‌جوار.

کتابنامه

- ایمانی، علی و علی اصغر قاسمی. ۱۳۹۵. «سیاست‌گذاری خدمت سربازی و فرآیند ملت‌سازی در ایران». فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست. سال ۵، شماره ۱۸ (شماره پیاپی ۴۸). صص ۳۵-۶۶.
- آوتویت، ویلیام و تام باتامور. ۱۳۹۲. فرهنگ علوم/اجتماعی قرن بیستم. ترجمه حسن چاوشیان. تهران:

- نشر نی. بشیریه، حسین. ۱۳۸۸). *جامعه‌شناسی سیاسی: نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی*. تهران: نشر نی.
- تاریخچه ارتش و سربازی در ایران - از دوران باستان تاکنون (دوره مادها). ۱۳۸۴. *ماهنامه جوانان سرباز*. شماره ۱۱۸.
- توسلی، غلامعباس. ۱۳۸۹. نظریه‌های جامعه‌شناسی. تهران: انتشارات سمت.
- انیسی، جعفر و همکاران. ۱۳۸۴. «ارزیابی اعتبار و روایی مقیاس افکار خودکشی بک (BSSI) در سربازان». *طب نظامی*. سال ۷. شماره ۱. صص ۳۳-۳۷.
- انیسی، جعفر و همکاران. ۱۳۸۵). «بررسی شیوع افکار خودکشی و عوامل مرتبط با آن در میان سربازان». *طب نظامی*. سال ۸. شماره ۲. صص ۱۱۳-۱۱۸.
- حامدی، علی. ۱۳۸۶. «تاریخچه ارتش و سربازی در ایران - دوره پهلوی ۱۳۰۰-۱۳۵۶ ه. ش». *ماهنامه جوانان سرباز*. شماره ۱۴۱.
- حبی، محمدباقر و همکاران. ۱۳۹۳. «بررسی میزان شیوع افسردگی و اضطراب در بین سربازان و ارتباط آن با سبک‌های دلبستگی». *روان‌شناسی نظامی*. شماره ۱۸. صص ۵۱-۵۸.
- دانش فرد، کرم‌الله و محمد ذاکری. ۱۳۹۱. «بررسی تأثیر دوره‌های آموزش نظامی بر توانمندسازی روان‌شناختی سربازان تحت آموزش نزاچا». *مدیریت نظامی*. سال ۱۲. شماره ۴۵. صص ۴۳-۶۲.
- سیدمن، استیون. ۱۳۹۲. *کشاکش آرا در جامعه‌شناسی*. ترجمه هادی جلیلی. تهران: نشر نی.
- سیدی، سیدحسین و سید محمدرضا سیدی. ۱۳۹۵ ب. «فهم جوهره تجربه دوره سربازی در اعضای هیئت علمی وظیفه: مطالعه‌ای پدیدارشناسانه». *اندیشه مدیریت راهبردی*. سال ۱۰. شماره ۱. شماره پایانی ۱۹. صص ۸۵-۱۱۶.
- سیدی، سید محمدرضا و همکاران. ۱۳۹۵ ب. «آسیب‌شناسی تجربی خدمت نظام وظیفه از منظر سربازان دارای مدرک تحصیلات تکمیلی». *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*. سال ۵. شماره ۳. شماره پایانی ۱۴. صص ۶۷-۸۶.
- سینایی، وحید. ۱۳۹۰. «بررسی تأثیر استراتژی‌ها و فناوری‌های نوین در تحول نظام وظیفه به ارتش حرفه‌ای». *فصلنامه سیاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی*. سال ۴۱. شماره ۲. صص ۱۹۷-۲۱۱.
- _____ ۱۳۹۴. «بررسی نگرش دانشجویان به نظام وظیفه، مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد». *پژوهشنامه علوم سیاسی*. سال ۱۱. شماره ۱. صص ۹۵-۱۱۸.
- سینایی، وحید و حمید مسعودی. ۱۳۹۲. «جامعه‌پذیری و بازجامعه‌پذیری سیاسی در نظام وظیفه: مطالعه نگرش دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد». *مسائل اجتماعی ایران*. سال ۱۴. شماره ۲. صص ۷۹-۱۰۴.
- شفیعی، فرهاد و همکاران. ۱۳۸۶. «خطر نسبی ابتلا به سیگار در سربازان وظیفه در پادگان‌های نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران طی سال ۱۳۸۴». *دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی*. سال ۵. صص ۱۱۹۷-۱۲۰۱.
- صادقی‌نیا، علی. ۱۳۸۵. اثرات آموزش نظامی در برخی از عناصر آمادگی جسمانی و سلامت روانی سربازان در سربازخانه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه امام حسین
- طالبی‌پور، علی. ۱۳۹۲. «تأثیر دوره آموزشی خدمت سربازی بر سلامت روانی سربازان». *همایش ملی*

- خدمت سربازی (رویکردها، کارکردها، افق‌ها).
- طاهری‌بزی، ابراهیم و همکاران. ۱۳۹۲. «بررسی تاثیرات فردی - اجتماعی خدمت مقدس سربازی بر افزایش قدرت نرم ملی». همایش ملی خدمت سربازی (رویکردها، کارکردها، افق‌ها).
- علی حسینی، علی و همکاران. ۱۳۹۴. «بررسی تأثیرگذاری دوره آموزشی سربازی در مرکز ۰۱ ارتش بر شاخص‌های همبستگی اجتماعی». پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی. سال ۴. شماره ۲. صص ۱۰۱-۱۱۲.
- فارسی، زهرا و همکاران. ۱۳۸۵. «بررسی وضعیت سلامت روانی سربازان مراجعه‌کننده سرپایی به کلینیک نظامی در تهران». دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران. سال ۴. شماره ۳. صص ۹۲۳-۹۳۰.
- فتحی آشتیانی، علی و سیدحسین اسلامی. ۱۳۸۰. «ارزیابی عوامل آسیب‌شناسی روانی و علل خودکشی در سربازان: ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۸». طب نظامی. سال ۳. شماره ۴. صص ۲۴۵-۲۴۹.
- فتحی آشتیانی، علی و عارف سجاده‌چی. ۱۳۸۴. «ارزیابی روانشناختی سربازان فرماندهی آماد و پشتیبانی در یک واحد نظامی». طب نظامی. سال ۷. شماره ۲. صص ۱۵۳-۱۵۹.
- فرهی بوزجانی، برزو و همکاران. ۱۳۸۸. «مطالعه مشکلات رفتاری کارکنان وظیفه یک یگان سازمان نظامی». فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی. سال ۱. شماره ۳. صص ۱۰۱-۱۲۰.
- قربانی، فرج‌الله. ۱۳۷۰. مجموعه کامل قوانین و مقررات دادرسی و مجازات نیروهای مسلح و خدمت وظیفه عمومی. تهران: فردوسی.
- گیدنز، آنتونی. ۱۳۸۶. جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر محسنی. تهران: نشر نی
- متینی صدر، محمدرضا و همکاران. ۱۳۸۸. «عوامل مؤثر در انسجام گروهی و ارتباط آن‌ها با پرخاشگری و افکار خودکشی در سربازان وظیفه». طب نظامی. سال ۱۱. شماره ۴. صص ۲۳۷-۲۴۲.
- محتشم امیری، زهرا و همکاران. ۱۳۸۴. «تعیین الگوی مصرف سیگار در سربازان نیروهای نظامی و انتظامی استان گیلان در سال ۱۳۸۴». طب نظامی. سال ۷. شماره ۳. صص ۱۹۳-۱۹۸.
- محمدرپور، احمد. ۱۳۸۹. روش در روش: درباره ساخت معرفت در علوم انسانی. تهران: جامعه‌شناسان
- حیدری، معصومه و محمود اشرافی. ۱۳۹۰. «سازگاری رفتار در سربازان وظیفه عمومی و عوامل مؤثر بر آن». همایش ملی آسیب‌شناسی مسائل جوانان. فلاورجان. دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان.
- مشفق‌فر، ابراهیم. ۱۳۸۳. «عوامل دینی و تربیتی فرهنگ سربازی در ایران». فصلنامه مطالعات تاریخی - نظامی. سال اول و دوم. شماره ۵ و ۶. صص ۱۱۷-۱۴۸.
- موسوی نقابی، سیدمجتبی و همکاران. ۱۳۹۳. «تبیین کارکردهای فردی - اجتماعی دوره نظام وظیفه و تأثیر آن بر ارتقای قدرت نرم ملی». مطالعات قدرت نرم. سال ۴. شماره ۱۰. صص ۹۹-۱۲۲.
- نصرت‌آبادی، مهدی و همکاران. ۱۳۹۵. «پیش‌بینی گرایش به افکار خودکشی براساس متغیرهای روانی - اجتماعی و احتمال اعتیاد به مواد در سربازان وظیفه: یک الگوی ساختاری». دانشگاه علوم پزشکی ایلام. شماره ۱۰۱. صص ۹۶۸۷-۹۶۸۷.
- نوری، رضا و همکاران. ۱۳۹۱. «عوامل زمینه ساز خودکشی در سربازان یک نیروی نظامی». طب نظامی. سال ۱۴. شماره ۲. صص ۹۹-۱۰۳.
- نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها (۱۳۸۸) قابل دسترس در:
<http://rss.nahad.ir/QAForm.aspx?ID=682> (۱۳۹۵/۱۲/۲۰).

نیکرو، حسین و همکاران. ۱۳۹۳. «مقایسه اثر تمرینات ترکیبی منتخب و تمرینات ورزشی جاری بر بهبود سطوح آمادگی جسمانی مشمولان مراکز آموزش سربازی». طب نظامی. سال ۱۶. صص ۹-۱۶.

وبگاه نیروی انتظامی. ۱۳۸۸. تاریخچه خدمت وظیفه عمومی، قابل دسترس در: www.police.ir (۱۳۹۵/۱۲/۲۰)

Aldao A, Nolen-Hoeksema S, Schweizer S. 2010. «Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review». *Clinical psychology review*. 30 (2) . pp217-237.

Clarkson P, Montgomery HE et al. 1999. «Exercise training enhances endothelial function in young men». *Journal of the American College of Cardiology* 33 . (5) .pp 1379-1385.

DAHL, C. M. & BOSS, P. 2005. «The Use of Phenomenology for Family Therapy Research». In S. Moon & D. Sprenkle (Eds.). *Research Methods in Family Therapy*. New York: Guilford Press.

De Granda, JI. Peña T , et al. 1998. «Smoking in Young Military Men: Attitudes and Characteristics.» *Arch Bronchopneumal*. 34(11) .pp 526-530.

Di Nicola M, Occhiolini L, et al. 2006. «Smoking habits in a sample of young Italian soldiers». *Mil Med*. 171(1) .Pp 69-73.

Helmkamp, J. C. 1995. «Suicides in the Military: 1980-1992.» *Military Medicine* 2)160.) .Pp 45-50.

Hourani LL, Yuan H, Bray RM, et al. 1999 «Psychosocial correlates of nicotine dependence among men and women in the U.S. naval services» . *Addict Behav*. 24(4) .Pp 521-36.

Huerta M, Chodick G, et al. 2005. «Reliability of self-reported smoking history and age at initial tobacco use» *Prev Med*. 41(2) . Pp 646-650.

Jiang, G. X. Rasmussen, F. Wasserman, D. 1999. «Short Stature and Poor Psychological Performance: Risk Factors for Attempted Suicide among Swedish Male Conscripts.» *Acta psychiatry Scandinavia*. 100(6) .pp 433-440.

Ling W, Houston V, Tsai YS, Chui K, Kirk J. 2004. «Women's load carriage performance using modular lightweight loadcarrying equipment» *Military medicine* 169. (11) .Pp 914.

Lippin T.M. 2001. «Empowerment Base Health and Safety Training & Development, Alexandria» vol 5. 7 ,P.54

MacLean, A. & Elder, G. H. 2007. «Military Service in the Life Course.» *Annual Review of Sociology*. Vol. 33. Pp 175-196.

McLeod J. 2001. «Qualitative Research in Counseling and Psychotherapy». London: SAGE Publications.

Nwokoji UA and Ajuwon AJ. 2004. «Knowledge of Aids and Hiv risk - Related Sexual Behavior Among Nigerian Naval Personnel» *BMC Public Health*. 4 (1) .p 24

Palkin VV. 2005. «Risk factors in preconscripsts and conscripsts» *Gig Sanit*. (3) .Pp 6-43.

Pistorius A, Gergen G and willwrschausen B. 2003. «Survey About the Knowledge of the Hiv Infection Among Recruits of the Germany Militara» . *European Juornal Med Research*. 3098 (4) .Pp 154 – 160.

- Sahar, Y. & Carel, R. S. 1991. «Changes in Smoking Patterns in Young Military Recruits in Relationship to Psychosocial Characteristics.» *Mil Med.* 156(9). pp 455-461
- Theargonkar WP, et al .1991. «A Study on Existing Knowledge About AIDS among Naval Personnel» *J Commun Dis.* 23 (3). Pp 191 - 194
- Ward, KD et al. 2002. «Ethnic and gender differences in smoking and smoking cessation in a population of young adult air force recruits» *.Am J Health Promot* 5(16.) . Pp 259-66.
- Williams AG, Rayson MP .2006. “Can simple anthropometric and physical performance tests track training-induced changes in load-carriage ability”. *Military medicine* 171. (8). p 742.